

СУТНІСТЬ, ПРИЧИНИ ТА ОЗНАКИ БАНКІВСЬКОЇ КРИЗИ

© О.Д. Вовчак, О.В. Галушак, 2009

Анотація. Розглядаються причини та чинники банківської кризи в Україні, висвітлюються прояви кризи в розрізі великих і малих груп банків, окреслюються напрями нормалізації діяльності банків в умовах кризи.

Дестабілізаційні процеси у банківсько – фінансовій сфері України мають об’єктивне системне підґрунтя, що засвідчує необхідність комплексності підходів антикризової політики, які мають не лише протидіяти поточним ознакам нестабільності, але й забезпечувати необхідні структурні зрушення у цій сфері економіки.

До банківських криз і банкрутств ведуть збитки, головними причинами яких є: ненадійність активів, недоліки в управлінні, несприятлива економічна кон’юнктура, махлювання тощо.

На нашу думку, особливими показниками неякісних активів банку або кредитів є: часта зміна умов кредитування; надмірно висока кредитна ставка; низька якість забезпечення; зниження обсягів оборотного капіталу; виплата позичальникам низьких дивідендів; несподіване збільшення дебіторської заборгованості клієнтів; збільшення співвідношення боргу і чистого капіталу позичальника; використання разових джерел коштів для здійснення платежів за кредитом клієнтами банку.

До показників ризикової або помилкової кредитної політики банку, яка може призвести до його банкрутства, належать: надання кредиту взамін на обіцянку клієнта здійснити великий депозитний вклад у банк; надання великих сум одному позичальнику; велика частка кредитів, наданих позичальникам – неклієнтам банку, які знаходяться поза межами обслуговуваної банками території; недостатня кількість документів у кредитних справах; значна частка кредитів особам, які зв’язані з банком (співробітникам, менеджерам, акціонерам); кредитування спекулятивних операцій; неможливість скласти план погашення кредиту.

На розгортання банківської кризи в Україні вплинула низка причин, але дуже істотною або фундаментальною, хоча й суб’єктивною причиною було “масове кредитування банками в іноземній валюті як юридичних, так і фізичних осіб без огляду на можливість отримання позичальниками доходів у валюті” [1]. За оцінкою С. Єременка, у середині 2008р. “кредити, видані населенню, стали співставними з рівнем зарплати... Населення отримувало ще одну зарплату у вигляді кредитів за рахунок зовнішніх джерел” [2]. Відбувся “перегрів” попиту, а не економіки. Адже з 2002р. українські банки активно пропонували валютні позики фізичним особам на придбання нерухомості, будівництво житла, купівлю авто та побутової техніки на строки від 5 до 20 років. Як наслідок цього, в країні різко збільшилося споживання товарів, які, за винятком нерухомості і складального автомобілебудування, не вироблялися в Україні. Водночас за цей період курс гривни до валют провідних країн світу поступово зміцнювався через надходження короткострокових валютних кредитів і прямих іноземних інвестицій для фінансування цього імпорту. Все це формувало переконання про безпечність надання валютних кредитів. Однак у вересні 2008 р. у результаті девальвації гривни позичальники, які не мали доходів в іноземній валюті припинили погашати у строк такі валютні кредити. Це й призвело до неплатоспроможності банків і неможливості повернення грошей вкладникам та іноземним кредиторам.

Ще однією суб’єктивною причиною банківської кризи в Україні була помилкова економічна політика урядів, яка стимулювала споживання населенням імпортних товарів. Як правильно стверджує О.Савченко, “збільшення доходу бюджету України за рахунок надходжень від митних зборів, що спрямовувалися на соціальні витрати без зростання продуктивності праці стало системою, яка без адекватного

нарощування експорту, мала себе знищити. Події у світовій економіці 2007-2008 років виявили всю хибність цієї системи проїдання національного багатства України” [1].

Між тим дійсно об’єктивною причиною банківської кризи в Україні було стрімке падіння світового попиту на товари, які виробляє Україна – чорні метали, хімія, сільськогосподарські товари, машинобудування. Як результат, почали падати експортні доходи вітчизняних виробників і відповідно зменшуватися можливості вчасно повертати валютні кредити банкам.

Дж. Сорос вважає, що вагомою причиною фінансово-банківських криз на периферії капіталізму, до якої належить Україна, є рекомендації “Вашингтонського консенсусу”, які посилюють вразливість периферійних країн перед кризами. На думку цього відомого фінансиста, “країни, що знаходять в центрі світової економіки по суті, прогарантували банківські вклади своїх громадян і захистили компанії, але периферійним державам немає звідки взяти настільки ж переконливі гарантії. У підсумку капітал біжить з периферії, де важко рефінансувати кредити, а експортні операції страждають від нестачі обігових коштів” [3]. Дж. Сорос переконує, що банківську проблему вирішує запровадження нових грошей типу спеціальних прав запозичень (СПЗ). З їх допомогою у “довгостроковій перспективі міжнародне банківське регулювання має полегшити проходження кредитних потоків до периферійних країн”, а у “короткостроковій перспективі центробанки розвинених країн повинні чинити тиск на комерційні банки для розширення кредитних ліній” [3].

Фінансова криза показала, що ризик нестрімко зростає при переході від великих банків до малих, хоча чим менший банк, то ризик в його роботі об’єктивно стає вищим. Однак, малий банк працює більш обережніше, здійснює консервативну кредитну політику, що дозволяє йому у “важких умовах триматися краще, ніж великому” [4, с.602].

Напередодні банківської кризи 2008р. в Україні діяло дві різні групи банків за ознакою доступу до ресурсів фінансового ринку та інших вільних грошових ресурсів: великі і малі. Великі банки, зазвичай, могли легко домовитись про створення значних міжбанківських кредитів або залучення інших коштів клієнтів. Іншими словами, великі банки для оптимізації власних витрат широко застосовували управління пасивами, тобто при наданні кредитів і залученні коштів у банк передусім враховується “вигідність і ризиковість саме цих операцій” [4, с.591], а утворюваний постійно у такому випадку дисбаланс операцій за строками покривається за рахунок залучених ресурсів з ринку.

Малі банки, які не мають такого доступу до ресурсів фінансового ринку і окремих його елементів (валютного, ринку цінних паперів, міжнародного ринку капіталів тощо), змушені опиратись на власні сили і ресурси, тобто на чітку роботу зі своїми постійними клієнтами. Однак, в Україні фінансовий ринок є ще слабким і нестійким, тому великі банки приречені більше постраждати від фінансової кризи, аніж малі банки. У цьому і полягає пояснення парадоксу: великі банки, стійкість яких на порядок мала б бути більшою, страждають більше і швидше, ніж малі банки, які мають менше засобів для протистояння загрозам і ризикам. Більше того, великі банки мають проблему ліквідності, яку можна вирішити тільки великими і довгостроковими вливаннями грошей. Звичайно, малі банки мають складнощі (ліквідності, повернення міжбанківських кредитів, проведення платіжних операцій тощо), однак вони зберігають своїх клієнтів і можуть свої проблеми вирішувати самостійно.

Проблема дефіциту ліквідності банку може швидко перерости у кризу ліквідності за таким сценарієм:

- для утримання і залучення коштів банк збільшує проценти на депозити, що підвищує його витрати;
- поступово скорочується нове кредитування, що знижує доходи банку і погіршує якість його активів, оскільки зростає частка проблемних активів;
- наростає перевищення витрат над доходами, яке зменшує капітал банку і посилює загрозу банкрутства;
- зростає відтік коштів з депозитних рахунків клієнтів і якщо це зростання буде випереджувати можливості банку щодо вивільнення засобів для оплати власних зобов’язань, то в банку почнеться криза неплатежів;

– власник банку виводить кошти із банку, що тільки загострює проблеми і наближає фінансову санацію або ліквідацію банку.

На нашу думку, до найгостріших проблем банківської кризи належать:

- зростання затримок і повне припинення проведення банками платежів;
- зменшення обсягів кредитів у реальну економіку;
- зниження внутрішнього інвестиційного та інноваційного потенціалу;
- заморожування або втрата у збанкрутілих банках значних обсягів коштів клієнтів;
- зростання обсягів спекулятивних операцій;
- переведення капіталів закордон.

На наш погляд, основними напрямками роботи з нормалізації діяльності банків в умовах кризи є:

- “розшивка” неплатежів;
- видача стабілізаційних кредитів банкам на реструктуризацію балансів;
- відновлення або створення нових ринків ліквідних фінансових активів;
- вироблення нових критеріїв сучасного банку;
- удосконалення механізмів санації і ліквідації банків;
- запровадження жорсткого валютного контролю;
- стимулювання банків до зниження обсягів спекулятивних операцій;
- надання допомоги банкам при продажу ними частини їх активів.

З боку державного регулятора (НБУ) необхідно проводити ревізії і перевірки, які охоплюють:

- оцінку рівня концентрації кредитів у руках великих позичальників і обсягів кредитування акціонерів і менеджерів банку;
- аналіз рівня достатності резервів для покриття кредитів;
- аналіз рівня надійності доходів, які відображені у бухгалтерській звітності;
- аналіз звітності банку і внутрішнього контролю;
- аналіз дотримання банками чинного законодавства (професійна підготовленість керівництва банку, наявність стратегії розвитку банку тощо).

Література

1. Савченко О. Нова велика депресія: український вимір // [www.epravda.com.ua / publications/49cb988619f5e/](http://www.epravda.com.ua/publications/49cb988619f5e/).
2. Лямець С., Шпитко Є., Яременко С. А що, наш друкарський верстат гірший, ніж в Обами? // [www.epravda.com.ua / publications/ 49e5af06e75f7/](http://www.epravda.com.ua/publications/49e5af06e75f7/)
3. Сорос Дж. Глобальна антикризова політика: створити нові гроші // [www.epravda.com.ua /markets/49940dddb69ed/](http://www.epravda.com.ua/markets/49940dddb69ed/).
4. Антикризисное управление предприятиями и банками: Учеб.–практ. Пособие.–М.: Дело, 2001.–840с.

УДК 519.21

В.В. Волошин

Інститут підприємництва та перспективних технологій

ПРО ДОБРОВІЛЬНЕ МЕДИЧНЕ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА ПРОВЕДЕННЯ ВІДПОВІДНИХ АКТУАРНИХ РОЗРАХУНКІВ

©В.В. Волошин, 2009

В умовах сьогодення актуальною постала проблема реформування вітчизняної моделі медичного обслуговування. Однією із складових, які можуть забезпечити її якісне функціонування, є успішна реалізація системи медичного страхування, яка повинна поєднувати державну і недержавну компоненти.